

УДК 347.736
DOI 10.32782/2663-5666.2023.3.6

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАБУТТЯ СТАТУСУ КРЕДИТОРА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Вступ. Учасники господарських відносин доволі часто у своїй діяльності зіштовхуються з фактами неповернення боргів, що є одним із неодмінних супутників економічного життя. Проте самого лише факту існування непогашеної заборгованості недостатньо для того, щоб кредитор міг змусити боржника погасити свій борг: для примусового стягнення заборгованості кредитору слід звернутися до суду у порядку наказного або позовного провадження. Отримання на руки кредитором виконавчого документа також ще не гарантує кредитору те, що його вимоги будуть задоволені, адже під час здійснення примусового виконання судового рішення може виявитися, що активів боржника недостатньо для погашення заборгованості. У такому випадку єдиний шлях, який залишається у такого кредитора, – це ініціювання провадження у справі про банкрутство щодо такого боржника або вступ в якості кредитора у вже розпочату справу про банкрутство. Разом з тим, на практиці часто в учасників господарського процесу виникають проблеми із набуттям статусу кредитора у справі про банкрутство, що зумовлює необхідність дослідження даної проблематики.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Проблеми правового регулювання застосування до неплатоспроможного боржника процедур банкрутства активно досліджуються українськими науковцями та практиками, серед яких варто відзначити: О. Беляневич, О. Бірюкова, А. Бутирського, І. Бутирську, О. Васьковського, Л. Грабован, В. Джуна, С. Жукова, Ю. Кабенюк, Л. Ніколенко, Б. Полякова, Р. Полякова, П. Пригузу, В. Радзивілюк та інших. Але не зважаючи на це, ряд питань, пов'язаних із набуттям статусу кредитора у справі про банкрутство на сучасному етапі, залишаються малодослідженими, що свідчить про актуальність та доцільність даного дослідження.

Метою статті є теоретико-прикладне дослідження актуальних питань порядку набуття статусу кредитора у справі про банкрутство, виявлення та аналіз проблем, що виникають на практиці у цій сфері.

Основні результати дослідження. Захист прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання повинен здійснюватися за допомогою форм та засобів, визначених у законодавстві [1, с. 20]. Звернення кредитора до господарського суду із заявою про визнання грошових вимог до боржника є однією із форм захисту прав такого суб'єкта. Набуття статусу кредитора у справі про банкрутство може відбутися двома шляхами. Перший варіант – це ініціювання самим кредитором справи про банкрутство, а другий варіант – це вступ кредитора у вже відкриту справу про банкрутство, яка була ініційована самим боржником або іншим кредитором (кредиторами). Розглянемо детальніше обидва варіанти.

Справедливе задоволення вимог кредиторів – це те, заради чого останні ініціюють справу про банкрутство [2, с. 25]. Якщо кредитор сам ініціює справу про банкрутство щодо свого боржника, то моментом набуття статусу кредитора у такій справі буде відкриття провадження у справі про банкрутство. У такому разі, як зазначає Верховний Суд у своїй практиці, враховуючи приписи абз. 1 ч. 3 ст. 34, ч. 8 ст. 39 КУзПБ, можна стверджувати, що ініціюючий кредитор, який першим подав заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство, у разі обґрунтованості такої заяви, має легітимні очікування щодо того, що в ухвалі про відкриття провадження у справі про банкрутство будуть зазначені його кредиторські вимоги з визначенням у такій ухвалі їх розміру [3]. Р. Поляков вказує, що у підготовчому судовому засіданні, де вирішується питання про відкриття справи про банкрутство, надається попередня оцінка можливості боржника погасити вимоги ініціюючого кредитора [4, с. 238].

Кредитор, ініціюючи справу про банкрутство, у такому разі одночасно з відкриттям провадження у справі набуває статусу повноправного її учасника, але за це йому доводиться сплатити судовий збір та авансувати винагороду арбітражного керуючого. Хоча що стосується авансування винагороди, то у науковій літе-

ратурі зазначається, що тільки кредитори мають забезпечувати отримання винагороди арбітражним керуючим, якщо вони зацікавлені у погашенні своїх вимог [5, с. 28]. Тому з такої точки зору сплата ініціюючим кредитором авансування винагороди арбітражного керуючого видається цілком логічною та обґрунтованою.

Як зазначає Б. Поляков, після порушення справи про банкрутство інші кредитори, які мають право ініціювати процедури банкрутства, вже не можуть його реалізувати. Справа про банкрутство порушується тільки один раз. Якщо ініціюючі кредитори не мають необхідної суми вимог, вони можуть об'єднати свої вимоги до боржника і звернутися до суду із однією заявою [6, с. 232].

Другий шлях набуття статусу кредитора у справі про банкрутство – це подання заяви з грошовими вимогами до боржника, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство. Набуття статусу кредитора у справі про банкрутство має важливе значення, оскільки з цього моменту особа набуває всіх прав учасника справи та може активно впливати на хід процедури банкрутства. У цьому контексті цікавим є питання про можливість кредитора оскаржувати процесуальні акти, які були прийняті у справі до моменту вступу у неї такого кредитора. Це питання не так давно було предметом дослідження Верховного Суду.

Так, Верховний Суд у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у постанові від 12 липня 2023 року у справі № 915/1097/20, де вирішувалося питання щодо можливості конкурсними кредиторами оскаржувати ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство, прийняту до вступу таких кредиторів у справу, зазначив наступне. Конкурсні кредитори за вимогами, що виникли до дня відкриття провадження у справі про банкрутство, набувають правового статусу учасника у справі про банкрутство за сукупністю передбачених КУзПБ дій: пред'явлення грошових вимог; доведення свого права вимоги перед судом; розгляд грошових вимог судом (перевірка наявності такого права у кредитора; правомірність його набуття; невтрата цього права у зв'язку з позовною давністю, тощо) та визнання грошових вимог у відповідній ухвалі суду, отже саме з визнання судом його вимог до боржника конкурсний кредитор наділяється процесуальними правомочностями учасника справи, зокрема оскаржувати судові рішення у справі про банкрутство в апеляційно-

му порядку. Системний аналіз приписів ст.ст. 42, 254, 255 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) та ст.ст. 1, 9, 45 КУзПБ дає підстави для висновку про те, що конкурсні кредитори, після набуття ними процесуального статусу учасника справи про банкрутство, не позбавлені права на оскарження ухвали про відкриття провадження у цій справі протягом розумного строку з дня визнання їх грошових вимог до боржника за умови поновлення господарським судом строку на апеляційне оскарження [7].

Строк, протягом якого конкурсні кредитори повинні заявити свої грошові вимоги до боржника (30 днів з моменту публікації оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство) завжди прийнято було вважати присікальним і таким, що не підлягає поновленню. Проте у зв'язку з дією в Україні воєнного стану господарські суди почали визнавати дію воєнного стану як поважну причину пропуску 30-денного строку на заявлення кредиторами грошових вимог до боржника та поновлювати таким кредиторам строк на звернення до суду. Наприклад, 02 лютого 2022 року офіційно оприлюднено оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи Н., зазначено строк подання заяв кредиторів з вимогами до боржника протягом 30 днів з дня офіційного оприлюднення повідомлення про відкриття провадження у справі неплатоспроможність боржника. 24 червня 2022 року на адресу суду надійшла заява К. з грошовими вимогами до боржника в сумі 149 000,00 грн. Також заявник подав заяву про поновлення строку на подачу до суду заяви з вимогами до боржника у справі про неплатоспроможність, в якій просить поновити тридцятиденний строк на подачу до суду заяви з вимогами до боржника у справі про неплатоспроможність. Ухвалою господарського суду Харківської області від 28 червня 2022 року задоволено заяву К. про поновлення строку на подачу до суду заяви з вимогами до боржника у справі про неплатоспроможність; поновлено К. строк на подачу до суду заяви з вимогами до боржника у справі про неплатоспроможність [8].

Проте уже на початку 2023 року Верховний Суд наголосив, що строк, передбачений ст. 45 КУзПБ, є присікальним і поновленню не підлягає. Так, у постанові від 19 січня 2023 року у справі № 902/207/22 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду вказав наступне. Предметом касаційного пере-

гляду у цій справі є касаційні скарги кредиторів з вимогами про скасування постановленої судом за результатом розгляду їх вимог ухвали суду першої інстанції, після її перегляду та залишення без змін судом апеляційної інстанції, в частині відмови у задоволенні клопотань про поновлення визначеного ч. 1 ст. 45 КУзПБ строку на заявлення грошових вимог до боржника та зміни оскарженої ухвали в частині визнання грошових вимог без права вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів з наданням скаргникам права вирішального голосу. Ухвалення судами попередніх інстанцій оскаржених судових рішень в наведеній частині (відмови у задоволенні клопотання про поновлення пропущеного строку на заявлення вимог), з урахуванням положень абз. 3 ч. 4 ст. 45 КУзПБ, юридичним наслідком має вплив на наявність/відсутність у скаргників права вирішального голосу на зборах та комітеті кредиторів. Тобто має безпосередній вплив на право скаргників як конкурсних кредиторів брати участь на зборах та комітеті кредиторів з правом вирішального голосу. За результатами перегляду суд дійшов висновку, що пропущений конкурсним кредитором визначений ч. 1 ст. 45 КУзПБ строк на заявлення грошових вимог до боржника не може бути поновлений судом незалежно від поважності причин його пропуску наведених заявником [9].

Виходить, що хоча загальними положеннями ГПК України і передбачено можливість поновлення процесуальних строків у випадку пропуску їх з поважних причин, але стосовно строку на заявлення кредиторами своїх грошових вимог до боржника це правило не діє. У зв'язку з цим слід погодитися з тезою про те, що «... завдяки тому, що в провадженні у справах про банкрутство діють не лише загальні норми ГПК України, а й спеціальні норми КУзПБ, а також враховуючи концентрацію у межах справи про банкрутство всіх спорів, стороною яких є боржник, провадження у справах про банкрутство цілком обґрунтовано називають «процес у процесі», адже тут діють свої «правила гри» [10, с. 30].

Поточні кредитори – це кредитори, вимоги яких виникли після відкриття провадження у справі про банкрутство. Щодо актуальних питань набуття статусу поточного кредитора, то варто зупинитися на тих випадках, коли статус поточного кредитора фізична або юридична особа може набути внаслідок визнання недійсним правочину, укладеного раніше з боржником. Річ у тім, що за звичайних умов визнання правочину недійсним тягне за собою

двосторонню реституцію, тобто кожна сторона повинна повернути іншій все, що отримала за таким правочином. Проте у випадку неплатоспроможності однієї із сторін такого правочину повернення грошових коштів, отриманих за таким правочином, може бути суттєво ускладненим. Тоді контрагенту за оспорюваним правочином доводиться набувати у справі про банкрутство статусу поточного кредитора. Але і в такому випадку, як вірно зазначає М. Гурін, саме по собі набуття контрагентом боржника статусу поточного кредитора ще не гарантує такому контрагенту відшкодування коштів, які він заплатив боржнику за правочином, визнаним недійсним [11, с. 117].

З приводу набуття контрагентом боржника за правочином, визнаним недійсним, статусу кредитора у справі про банкрутство, Н. Камша зазначає, що автоматично ця особа не стає кредитором у справі після винесення ухвали про визнання правочину недійсним, вона має саме повернути майно або кошти боржникові. Якщо майно або кошти сторона за договором поверне боржникові, він за наявності фінансових можливостей зможе розрахуватися з таким поточним кредитором (під контролем з боку арбітражного керуючого) на стадії розпорядження майном чи санації. Якщо ж розрахунок з такою особою на стадіях розпорядження майном та санації не проведено, то подати заяву про грошові вимоги до банкрута сторона за недійсним правочином зможе лише в межах ліквідаційної процедури, як і всі поточні кредитори, і її вимоги підлягають включенню до четвертої черги задоволення. До того часу, поки ця особа не поверне боржникові майно за недійсною угодою та не матиме визнаних господарським судом грошових вимог до боржника, її неможливо називати кредитором [12, с. 92–93].

Набуття статусу поточного кредитора хоч і не дає такому суб'єкту можливість суттєво впливати на хід справи про банкрутство, проте дозволяє хоча б отримати шанс на задоволення своїх грошових вимог, адже у іншому випадку після закриття провадження у справі про банкрутство вимоги кредиторів, які не заявили, крім передбачених законом винятків, вважаються погашеними.

Висновки. Звернення кредитора до господарського суду із заявою про визнання грошових вимог до боржника є однією із форм захисту прав такого суб'єкта. Набуття статусу кредитора у справі про банкрутство може відбутися двома шляхами: або через ініціювання самим креди-

тором справи про банкрутство, або через вступ кредитора у вже відкриту справу про банкрутство, яка була ініційована самим боржником або іншим кредитором (кредиторами). Виступаючи в ролі ініціюючого кредитора, такий суб'єкт одночасно з відкриттям провадження у справі про банкрутство набуває статусу повноправного учасника такої справи, але за це йому доводиться сплатити судовий збір та авансувати винагороду арбітражного керуючого. Набуття статусу кредитора у справі про банкрутство має важливе значення, оскільки з цього моменту особа набуває всіх прав учасника справи та може активно впливати на хід процедури банкрутства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ніколенко Л. М. Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання в умовах реформування законодавства. *Економіка та право*. 2017. № 2. С. 19–24.
2. Бутирський А. А. Значення інституту банкрутства для економічних відносин в Україні. *Матеріали круглого столу «Перші наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова»* (8 лютого 2019 р., м. Київ). 2019. С. 23–27.
3. Постанова Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 06 липня 2022 року у справі № 913/288/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458876> (дата звернення: 12.10.2023).
4. Поляков Р. Б. Інститут банкрутства (неспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ, Юрид. вид-во «Право України», 2023. 472 с.
5. Бутирський А. А., Ніколенко Л. М. Виплата винагороди арбітражному керуючому у справі про банкрутство: теоретичні і практичні проблеми. *Економіка та право*. 2021. № 2. С. 25–32.
6. Поляков Б. М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Ін Юре, 2011. 560 с.
7. Постанова Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у постанові від 12 липня 2023 року у справі № 915/1097/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113738386> (дата звернення: 12.10.2023).
8. Ухвала Господарського суду Харківської області від 28 червня 2022 року у справі № 922/146/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104977658> (дата звернення: 10.10.2023).
9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 19 січня 2023 року у справі № 902/207/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108653162> (дата звернення: 10.10.2023).
10. Бутирська І. Проведення у справах про банкрутство як особливий вид провадження у господарському судочинстві. *Право України*. 2021. № 4. С. 23–32.
11. Гурін М. О. Визнання недійсними правочинів боржника у процедурі банкрутства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2022. 208 с.
12. Камша Н. Проблемні питання наслідків визнання недійсними правочинів боржника у межах справи про банкрутство. *Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства*. Збірка наукових статей / за загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К. : Алерта, 2019. С. 89–93.

Ярмоленко О.С. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАБУТТЯ СТАТУСУ КРЕДИТОРА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Стаття присвячена дослідженню актуальних питань, що виникають у зв'язку із набуттям фізичними та юридичними особами статусу кредитора у справі про банкрутство.

Метою статті є теоретико-прикладне дослідження актуальних питань порядку набуття статусу кредитора у справі про банкрутство, виявлення та аналіз проблем, що виникають на практиці у цій сфері.

У статті наголошено, що звернення кредитора до господарського суду із заявою про визнання грошових вимог до боржника є однією із форм захисту прав такого суб'єкта. Набуття статусу кредитора у справі про банкрутство може відбутися двома шляхами. Перший варіант – це ініціювання самим кредитором справи про банкрутство, а другий варіант – це вступ кредитора у вже відкриту справу про банкрутство, яка була ініційована самим боржником або іншим кредитором (кредиторами).

Якщо кредитор сам ініціює справу про банкрутство боржника, то моментом набуття статусу кредитора у такій справі буде відкриття провадження у справі про банкрутство.

Аргументовано, що набуття статусу кредитора у справі про банкрутство має важливе значення, оскільки з цього моменту особа набуває всіх прав учасника справи та може активно впливати на хід процедури банкрутства. Проаналізовано судову практику у питанні про можливість кредитора оскаржувати процесуальні акти, які були прийняті у справі до моменту вступу у неї такого кредитора.

Досліджено питання про можливість поновлення 30-денного строку на заявлення кредиторських вимог до боржника. Розкрито актуальні питання набуття статусу поточного кредитора у справі про банкрутство. Наголошено, що набуття статусу поточного кредитора хоч і не дає такому суб'єкту можливість суттєво впливати на хід справи про банкрутство, проте дозволяє хоча б отримати шанс на задоволення його грошових вимог.

Ключові слова: банкрутство, кредитор, ініціюючий кредитор, конкурсний кредитор, поточний кредитор, присікальний строк, господарський суд, господарський процес.

Iarmolenko O.S. CURRENT ISSUES OF ACQUIRING THE STATUS OF A CREDITOR IN A BANKRUPTCY CASE

The mere fact of the existence of an outstanding debt is not enough for the creditor to be able to force the debtor to repay his debt: for the compulsory collection of the debt, the creditor should apply to the court in order of injunctive or claim proceedings. The creditor's receipt of the executive document also does not guarantee the creditor that his demands will be satisfied, because during the enforcement of the court decision it may turn out that the debtor's assets are not sufficient to repay the debt. In such a case, the only option left to such a creditor is to initiate bankruptcy proceedings against such a debtor or to enter as a creditor in already initiated bankruptcy proceedings.

The article is devoted to the study of topical issues that arise in connection with the acquisition of creditor status by individuals and legal entities in a bankruptcy case.

The purpose of the article is a theoretical-applied study of topical issues of the procedure for acquiring creditor status in a bankruptcy case, identification and analysis of problems arising in practice in this area.

The article emphasizes that the creditor's appeal to the commercial court with a statement on the recognition of monetary claims against the debtor is one of the forms of protection of the rights of such an entity. Acquiring the status of a creditor in a bankruptcy case can happen in two ways. The first option is the initiation of the bankruptcy case by the creditor himself, and the second option is the entry of the creditor into the already opened bankruptcy case, which was initiated by the debtor himself or another creditor (creditors).

If the creditor himself initiates the debtor's bankruptcy case, the moment of acquisition of creditor status in such a case will be the opening of bankruptcy proceedings.

It is argued that acquiring the status of a creditor in a bankruptcy case is important, since from this moment on a person acquires all the rights of a participant in the case and can actively influence the course of the bankruptcy procedure. The judicial practice on the issue of the possibility of the creditor to appeal the procedural acts that were adopted in the case before the entry of such a creditor into it was analyzed.

The issue of the possibility of renewing the 30-day period for filing creditor claims against the debtor has been studied. It is argued that although the general provisions of the Economic Procedural Code of Ukraine provide for the possibility of renewing procedural terms in case of missing them for good reasons, this rule does not apply to the deadline for creditors to declare their monetary claims against the debtor.

Current issues of acquiring the status of a current creditor in a bankruptcy case are revealed. It is emphasized that the acquisition of the status of a current creditor, although it does not give such an entity the opportunity to significantly influence the course of the bankruptcy case, nevertheless allows at least a chance to satisfy its monetary demands.

Key words: bankruptcy, creditor, initiating creditor, bankruptcy creditor, current creditor, limitation period, economic court, economic process.